

Дробот Олена,

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка

НАПН України

orcid.org/0000-0002-0762-5148

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ У ГЛУХИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ БІМОДАЛЬНОГО БІЛІНГВІЗМУ

У даній статті розглянуті положення технологічного підходу в педагогіці. Проаналізовано поняття «технологія», визначено поняття «педагогічна технологія», його сутність, критерії, принципи розроблення та ін. Розкриті рівні використання педагогічної технології.

За результатами теоретичного аналізу проблеми розглянуто й науково обґрунтовано педагогічну технологію формування навичок спілкування глухих дошкільників засобами бімодального білінгвізму.

Встановлено, що використання такої технології забезпечило прогресивну динаміку показників сформованості системи навичок спілкування. Зміст і засоби педагогічного впливу, розробленої технології спроектовано таким чином аби враховувати: актуальний стан соціально-комунікативного розвитку глухої дитини; мовний тип родини; природу функціонування порушеної функції; компенсаторні та ресурсні можливості збережених функцій дитини; вікові закономірності розвитку дитини в дошкільному віці.

Доведено ефективність застосування технології для досягнення прогресивних змін у формуванні системи навичок спілкування у глухих дітей з жестомовних та словесномовних родин на рівні дітей з родин бімодально-білінгвального типу.

З'ясовано, що перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розроблення науково-методичних засад білінгвального підходу до організації навчально-виховного процесу в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: педагогічна технологія, навички спілкування, глухий дошкільник, бімодально-білінгвальний підхід, мовний тип родин, словесно мовні та жестомовні родини

Активне розроблення й впровадження у практичну діяльність положень технологічного підходу пов'язано з іменами А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Беспалька, В. Вонсович, З. Зязюн, А. Колупаєвої, В. Лозової, І. Підласого, О. Таранченко, О. Федоренко, А. Фурмана та інші.

А. Міцкевич зазначає, що проблема технологій в педагогіці нині активно розробляється як в теоретичному, так і практичному аспекті. Ключовими для теорії педагогічної науки питаннями є визначення змісту поняття «технологія», сутності, критеріїв, принципів її розроблення та ін. У практичному аспекті активно досліджуються питання про використання технологій в різних сферах педагогічної діяльності – дидактичній, виховній, профорієнтаційній та інших.

Об'єктами технологізації в сучасній педагогіці, на думку С. Сисоєвої, є мета освіти, її зміст, організація і управління освітнім процесом тощо. Продуктами технологізації є особистісні соціально та професійно значимі алгоритми та стратегії поведінки, які забезпечують успішність соціалізації, професіоналізації та конкурентоспроможності.

С. Сисоєва за результатами термінологічного аналізу констатувало, що в педагогічних дослідженнях категорія «технологія» (від грец. τέχνη — мистецтво, майстерність, уміння) трактується в різних значеннях як: раціональний шлях досягнення певної мети (освітньої, навчальної, виховної) (Т. Ліхачов, П. Сікорський та ін.); наука про

майстерність (Г. Селевко); система (В. Безпалько, С. Сисоєва, Д. Чернилевський та ін.); регламентована та алгоритмізована діяльність (А. Нісімчук та ін.); системно-діяльнісний підхід до освітнього (навчального, виховного) процесу (Н.Кузміна, О. Пехота, П. Самойленко та ін.); модель (В. Ченців та ін.); засіб оптимізації і модернізації освітнього процесу (Ф. Янушкевич та ін.) як інтегративний підхід в освіті загалом (Д. Фіни та ін.) [5, 8].

В педагогічній науці співіснує низка понять «освітні технології», «педагогічні технологія», «технології навчання», «технології виховання» та інші, які часом використовуються як тотожні за змістом.

Втім на даному етапі розроблення засад технологічного підходу в педагогічній науці прийнято розрізняти означені поняття.

О.В. Аніщенко, Н.І. Яковець та інші визначають освітні технології як загальну стратегію розвитку освіти. Технології такого роду розробляються для цілеспрямованого, поступального та прогнозованого розвитку, проектування й передбачення результатів освіти. Саме на підґрунті цих освітніх технологій визначаються освітні стандарти, розробляються у відповідності із ними концепції навчання, нормативно-правове забезпечення освіти загалом. Поряд із цим педагогічні технології, на думку вчених, є тактичним рівнем реалізації освітніх технологій шляхом запровадження моделей організації освітнього процесу. Водночас С. Карпенчук трактує технологію виховання як систему знань, умінь і навичок педагога, які необхідні для конструювання виховного впливу, визначення вдалих форм і методів практичної виховної роботи. Технологія навчання виступає як система прийомів, способів та засобів організації навчання конкретного навчального матеріалу. За змістом технологія навчання близька до поняття методики. Крім цього технології навчання також називають дидактичними і відносять до їх спектру технології проблемного, розвивального, лекційного навчання тощо. Тому за змістом поняття «педагогічна технологія» ширше, ніж такі поняття як «технологія навчання» чи «технологія виховання» [7, 10].

В контексті нашого дослідження особливого інтересу набуває аналіз особливостей та сутності саме педагогічної технології. Варто відзначити, що педагогічні технології трактують по-різному, зокрема як: методи, прийоми, засоби навчання (В. Паламарчук та ін.); принципи навчання (В. Гузеєв та ін.); моделі навчання та виховання, які раніше називалися методиками навчання й виховання (Л. Занков, В. Репкін та ін.); спеціальна організація змісту навчання та добір до нього творчих завдань (В. Бухвалов та ін.); педагогічна техніка (А. Гін, Н. Красовицький); алгоритм досягнення спланованих результатів (І. Волков); проектування процесу формування особистості учня (В. Безпалько та ін.); підхід до опису педагогічного процесу (В. Юдін); сфера знання, яка включає методи, засоби навчання й теорію їх використання для досягнення цілей освіти (І. Зязюн) [8].

Розмаїття існуючих на сьогодні в педагогічних дослідженнях визначень поняття «педагогічна технологія» зумовила запропонування О. Пехотою періодів еволюції трактувань цього поняття:

Перший період охоплює середину ХХ ст. характеризується появою і поширенням в школах різноманітних технічних засобів навчання. Відтак у той час означене поняття застосовувалося для позначення використання у навчально-виховному процесі технічних здобутків.

Другий період (середина 50-х – 60-х рр. ХХ ст.) зумовлений застосуванням програмного навчання. В цей період педагогічна технологія розглядалася як сукупність засобів і методів педагогічної діяльності, реалізація якого призводить до запланованого результату.

Третій період (70-і рр. ХХ ст.) характеризується розширенням тих технічних засобів, що використовуються у процесі навчання, створенням комп'ютерних класів та ін., тому в цей період поняття «педагогічна технологія» починає трактуватися як сукупність

методів застосування різних технічних засобів (аудіовізуальне та програмоване навчання та ін.).

Водночас ЮНЕСКО, як міжнародний авторитет в питаннях освіти, визначає педагогічну технологію як «системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодій, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти» [8].

Поряд із цим визначення поняття «педагогічна технологія» подане І. Підласим, є дещо вужчим за змістом. Вчений трактує педагогічну технологію як зв'язані єдину систему методів, форм, способів, ресурсів, які забезпечують досягнення мети, тобто все, що знаходиться між метою і результатом.

В. Монахов розглядає педагогічну технологію як детальну модель педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчально-виховного процесу для досягнення запланованого результату, із забезпеченням комфортних умов як для учнів, так і для педагога.

М. Олешков визначає педагогічну технологію як сукупність спеціальних форм, методів, способів, прийомів навчання та виховання, яка системно застосовується в освітньому процесі на концептуальних засадах та забезпечує досягнення прогнозованого освітнього результату в переважній більшості випадків. Спільним є те, що педагогічна технологія розглядається як система педагогічних впливів, що спроектована з певною метою.

С. Гончаренко зазначає, що педагогічна технологія використовується на трьох рівнях:

- загально-педагогічному, що охоплює педагогічний процес у навчальному закладі, у певній ланці освіти. В цьому контексті педагогічна технологія є тотожним поняттям «педагогічна система»;
- предметно-методичному, що розглядається як сукупність методів і засобів для реалізації навчання певного змісту в рамках певного предмета;
- локальному – технологія окремих складових освітнього процесу (оцінювання, формування понять, самостійна робота тощо) [8].

Г. Селевко конкретизує неодмінні структурні компоненти педагогічної технології, серед яких наступні:

1. *Назва технології*, що висвітлює принципову ідею застосованої системи педагогічних впливів.
2. *Концептуальне підґрунтя*, яке описує провідні принципи та ідеї, що є базисом для побудови технології, зокрема розуміння того результату, досягнення якого забезпечує технологія.
3. *Особливості змісту*, зокрема, об'єм і характер змісту освіти, дидактична структура навчальної програми, плану, навчального матеріалу тощо.
4. *Процесуальна складова*, що характеризує особливості застосування методів і засобів, організаційні форми освітнього процесу, управлінські аспекти, категорію дітей на яких розрахована технологія.
5. *Програмно-методичне забезпечення*, що містить навчальні плани, програми, посібники, дидактичний матеріал, технічні засоби, діагностичний інструментарій тощо.

Педагогічні технології І. Колеснікова, М. Олешко, Г. Селевко та інші диференціюють на різні типи:

- за характером підґрунтя, технології розподіляються на ті, які створені на базі педагогічного досвіду та ті, які ґрунтуються на науковій концепції;
- за метою та завданнями технології поділяються на ті, які сприяють опануванню знаннями, виховання та розвиток природних якостей особистості;
- за функціями педагога, які він здійснює за допомогою технології – оціночно-рефлексивні функції, функції управління процесами тощо.

В. Кукушкіна та інші визначають, що при проектуванні педагогічних технологій слід дотримуватися низки критеріїв, що власне і забезпечують технологічність. До таких критеріїв належать:

- концептуальність, що передбачає розроблення технології на підґрунті наукової концепції структури та особливостей функціонування того педагогічного вища, на яке буде здійснено вплив;

- системність, тобто логічна впорядкованість процедур і взаємопов'язаність елементів, що узгоджуються в цілісну систему;

- керованість освітнього процесу, що передбачає алгоритмізованість етапів оцінювання, планування, здійснення певного педагогічного впливу, моніторинг оцінювання результатів, варіативність засобів та методів для усунення перешкод на шляху досягнення запланованого результату;

- ефективність застосування педагогічної технології для досягнення результатів навчання, визначених у стандартах освіти, із оптимальними витратами ресурсів;

- відтворюваність, що передбачає можливість застосування педагогічної технології з іншими суб'єктами, які здобувають освіту в інших закладах.

За результатами теоретичного аналізу проблеми розглянуто й науково обґрунтовано педагогічну технологію формування навичок спілкування глухих дошкільників засобами бімодального білінгвізму (див. рис. 1).

Зміст і засоби педагогічного впливу, розробленої педагогічної технології спроектовано таким чином аби враховувати: актуальний стан соціально-комунікативного розвитку глухої дитини; мовний тип родини; природу функціонування порушеної функції; компенсаторні та ресурсні можливості збережених функцій дитини; вікові закономірності розвитку дитини в дошкільному віці.

За структурою педагогічна технологія складається з двох складових – змістовою та діяльнісною.

Оснovo змістової складової складають мета та завдання застосування педагогічної технології, що запропонована. Застосування представленої педагогічної технології має на меті сприяти сформуванню високоорганізованої системи бімодально-білінгвальних навичок спілкування у глухих дошкільників. Тобто сформувати таких дітей як бімодальних білінгвів. Досягнення мети застосування технології забезпечується шляхом послідовної реалізації низки завдань педагогічного впливу для:

- 1) формування навичок спілкування першого порядку, зокрема, кінетичних, жестомовних лексичних, жестомовних граматичних, фонетичних, словесномовних лексичних, словесномовних граматичних, рецептивних та продуктивних жестомовленнєвих і словесномовленнєвих, міжмовного переключення, жестомовно-комунікативних, словесномовно-комунікативних, навичок культурного спілкування із жестомовними і словесномовними партнерами та загальної культури спілкування, навичками взаємодії з однолітками та дорослими, що відповідають віку;

- 2) інтегрування навичок першого порядку в стійкі комплекси навичок другого порядку, а саме: кінетичних, жестомовних лексичних, жестомовних граматичних, фонетичних, словесномовних лексичних, словесномовних граматичних навичок у мовний комплекс навичок; рецептивних та продуктивних жестомовленнєвих і словесномовленнєвих, міжмовного переключення у мовленнєвий комплекс навичок; жестомовно-комунікативних та словесномовно-комунікативних у комплекс комунікативних навичок; навичок культурного спілкування із жестомовними і словесномовними партнерами та загальної культури спілкування у комплекс соціокультурних навичок; навичок взаємодії з однолітками та дорослими у комплекс соціоінтеракційних навичок;

3) забезпечення взаємоузгодження функціонування навичок комплексів навичок другого порядку у цілісну систему навичок спілкування в середині якої відбуваються усі процеси, що характерні високорозвиненим системам – взаємокомпенсації, перерозподілу функцій між складовими системи.

Діяльнісна складова містить принципи здійснення педагогічного впливу на глухого дошкільника, етапи педагогічної діяльності команди педагогів (сурдопедагога та вихователя), засоби, якими необхідно забезпечити педагогів для реалізації завдань, передбачених у застосовуваній технології, форми роботи, методи педагогічного впливу.

Ключовими принципами здійснення педагогічного впливу з метою формування навичок спілкування у глухих дошкільників є:

- організація бімодально-білінгвального розвивального середовища, насиченого як словесною мовою, так і жестовою мовою;
- включення дошкільника в активну взаємодію і спільну діяльність з однолітками та дорослими;
- забезпечення накопичення досвіду успішного спілкування та взаємодії шляхом надання дієвої допомоги дошкільнику в усуненні труднощів, що виникають під час цих процесів;
- формування навичок спілкування послідовно від простих до складних за структурною організацією;
- розумного пристосування мовного середовища закладу відповідно до потреб і можливостей розвитку глухих дошкільників, що полягає у тому, що необхідно створити сприятливі для спілкування між усіма учасниками освітнього процесу умови в усіх аспектах функціонування закладу, починаючи від володіння жестовою мовою і розуміння звернень глухої дитини з боку адміністрації до технічних працівників;
- систематичності здійснення педагогічного впливу на дитину, що передбачає взаємоузгоджену роботу сурдопедагога та вихователя, а також залучення батьків до процесу формування навичок спілкування у цих дошкільників.

В діяльнісній складовій також виокремлено низку етапів роботи команди педагогів: діагностичний, проектувальний та формувальний етапи.

Діагностичний етап передбачає діяльність педагогів, що спрямована на виявлення актуального рівня сформованості, особливостей організації та специфіки функціонування системи навичок спілкування у глухих дошкільників. В якості методів використовується переважно спостереження, бесіда та спеціально-організоване тестування, що відбувається за допомогою запропонованого нами педагогічного діагностичного комплексу. В якості критерію сформованості навичок спілкування слугує якість виконання дошкільником дій певного виду, тобто безпомилковість, упевненість, незалежність від контролю з боку оточуючих. Відповідно рівні сформованості навичок ми розподіляємо на низький, середній, високий.

Проектувальний етап передбачає визначення навичок першого порядку чи комплексів навичок, що є несформованими або сформованими на недостатньому рівні. Далі відбувається розподіл спектру навичок за *характером педагогічного впливу*, якого вони потребують. Зокрема, до характеру: формувального впливу мають бути віднесені навички, які є несформованими або сформованими на низькому рівні; підтримувального впливу мають бути віднесені ті навички, які переважно сформовані на середньому рівні, однак, продуктивність їх функціонування є нестійкою, дитина невпевнено виконує ці дії та потребує контролю якості їх виконання з боку педагога; абілітаційного впливу потребують ті навички формування яких є надзвичайно утруднене і тривале, наприклад, словесномовні-комунікативні, абілітацію яких можливо забезпечити за рахунок формування жестомовних-комунікативних навичок; коригувального впливу потребують ті дії чи їхні компоненти, які сформовані неправильно із порушеннями.

Рис. 1. Педагогічна технологія формування навичок спілкування у глухих дошкільників засобами бімодального білінгвізму

Потім відбувається розроблення плану заходів із педагогічного впливу, підбір його засобів, форм і методів, а також розподіл ролей між педагогами, які за них відповідають. Варто відзначити, що формування, абілітацію та коригування має здійснювати переважно сурдопедагог, в той час, як вихователь відповідає за педагогічну підтримку розвитку тих навичок, які визначає сурдопедагог.

Для забезпечення ефективності реалізації завдань педагогічної технології необхідними є такі *засоби*: інтерактивні технічні, мультимедійні, Інтернет, візуальні, наочність.

Педагогічний вплив відбувається при різних *формах роботи*: під час індивідуальної роботи з дитиною, шляхом виконання завдань у малих групах та фронтально – з усією групою.

Підсумовуючи вищесказане, вважаємо використання технологічного підходу у розробці науково-методичних засад бімодально-білінгвального підходу до організації навчально-виховного процесу в закладах дошкільної освіти. перспективним напрямом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамюк Н. Б. До питання про проект Закону України «Українська жестова мова». Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць: 2017. Вип. 12. С.10-18.

2. Адамюк Н. Б. Білінгвальне навчання нечуючих в контексті українських освітніх реалій / Н. Б. Адамюк, Л. М. Лещенко // Жестова мова й сучасність. – 2011. – Вип. 6. – С. 131 –138.

3. Дробот О. А. Сучасні підходи до навчання глухих дошкільників в умовах білінгвізму / О. А. Дробот // Жестова мова й сучасність. – 2006. – Вип. 1. – С. 94–104.

4. Замша А. В. Білінгвальне навчання в контексті вивчення мовного питання осіб з порушеннями слуху в Україні / А. В. Замша // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – 2009. – Вип 11. – С. 103–106.

5. Замша А. В. Мовне питання і перспективи вирішення проблем сурдопсихологічної діагностики / А. В. Замша // Жестова мова й сучасність. – 2009. – № 4. – С. 241–254.

6. Замша А. В. Роль жестової мови у розвитку особистості нечуючої дитини. Жестова мова й сучасність. 2010. № 5. С. 238–247.

7. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху / [С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк, А. В. Замша, Н. А. Зборовська, Н. В. Іванюшева, О. М. Лещенко]. К. : УТОГ, 2011. 53 с.

8. De Meulder M. The Legal Recognition of Sign Languages. Sign Language Studies. 2015. 15(4). 498-506.

9. De Meulder M. The power of language policy: The legal recognition of sign languages and the aspirations of deaf communities. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2016. 134 p.

10. Drobot O. Formation of the communication skills of deaf preschool children in the conditions of bilingualism. The Advanced Science Journal. 2015. Issue 6. pp. 79-87.

REFERENCES:

1. Adamiuk, N.B. (2017). Do pytannia pro proekt Zakonu Ukrainy «Ukrainska zhestova mova». Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy. Vol. 12. Pp.10-18.

2. Adamiuk, N., & Leshchenko, L. (2011). Bilingual education of deaf at the Ukrainian education reality context. *Sign Language and Modernity*, 6, 131-138.
3. Drobot, O. (2006). Modern approaches of deaf preschoolers teaching in bilingual conditions. *Sign Language and Modernity*, 1, 94-104.
4. Zamsha, A. (2009). Bilingual education in the context of language issue of hearing impairment people in Ukraine. *Didactic and socio-psychological aspects of correctional activity in special school*, 11, 103-106.
5. Zamsha, A. (2009). Language issue and outlook for problem solution of Deaf psychology assessment. *Sign Language and Modernity*, 4, 241-254.
6. Zamsha, A.V. (2010). Rol zhestovoi movy u rozvytku osobystosti nechuiuchoi dytyny. *Zhestova mova y suchasnist*. Vol. 5. Pp. 238-247.
7. Kulbida, S.V., Chepchyna, I.I., Adamiuk, N.B., Zamsha, A.V., Zborovska, N.A., Ivaniusheva, N.V., & Leshchenko, O.M. (2011). *Kontsepsiia bilinhvalnoho navchannia osib z porushenniamy slukhu*. Kyiv: UTOH.
8. De Meulder, M. (2015). The Legal Recognition of Sign Languages. *Sign Language Studies*. Vol. 15(4). 498-506.
9. De Meulder, M. (2016). The power of language policy: The legal recognition of sign languages and the aspirations of deaf communities. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
10. Drobot, O. (2015). Formation of the communication skills of deaf preschool children in the conditions of bilingualism. *The Advanced Science Journal*. Issue 6. pp. 79-87.

Drobot Olena Features of technological approach to formation of communication skills in deaf preschool children by means of bimodal bilingualism

In this article are considered the provisions of the technological approach in pedagogy. The concept of "technology" is analyzed, the concept of "pedagogical technology" is defined, its essence, criteria, principles of development, etc.. Disclosed levels of use of pedagogical technology.

According to the results of the theoretical analysis of the problem, the pedagogical technology of the formation of communication skills of deaf preschoolers through bimodal bilingualism has been reviewed and scientifically substantiated.

It has been established that the use of such technology has provided a progressive dynamics of indicators of the formation of a system of communication skills. The content and methods of pedagogical influence of the developed technology is designed to take into account: the current situation of the social and communicative development of a deaf child; language type of family; the nature of functioning of the impaired function; compensatory and resource capabilities of the preserved functions of the child; age patterns of child development in preschool age.

The effectiveness has been proven of the use of technology to achieve progressive changes in the formation of communication skills among deaf children from sign language and verbal families at the level of children from families of bimodal-bilingual type.

It has been found that a promising direction for further scientific research is

the development of a scientific and methodological basis for a bilingual approach in organizing an educational process in preschool education institutions.

Keywords: *pedagogical technology, communication skills, deaf preschooler, bimodal- bilingual approach, language type of family, sign language and verbal language.*